

TÜTÜNCÜLÜĞÜMÜZÜN DURUMU VE GELECEĞİ (1)

İ. Aksöz (2)

IX- TÜTÜNCÜLÜĞÜMÜZÜN GELİŞMESİ İÇİN ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER

Bundan önceki bölümlerdeki açıklamalardan tütüncülüğümüzün karşılaştığı en mühim sorunların tütün arz ve talebi arasındaki dengesizlik ile kalitenin bozulması ve tütün ihracatındaki tıkanıklık olduğu anlaşılmaktadır. Bu sorunların çözümü üretim, iç piyasa ve ihracatla ilgili olduğu için alınması gereken tedbirleri 3 grupta toplamaya çalışacağız.

1. Üretimle İlgili Tedbirler

Üçüncü bölümde son senelerde tütün ekim alanının bir hayli genişlediği, tütün ekininin taban arazilere doğru kaydığı bu durumun genel olarak tütünlerimizin kalitelerinin düşmesine sebep olduğu, yedinci ve sekizinci bölümlerde de üretilen tütünün kıymetlendirilmesinde güçlüklerle karşılaşıldığı, üretim fazlalığının tütün stoklarının artmasına sebep olduğu ve dolayısıyla ekonomiye yük olduğu belirtilmişti. Bunların çözümü tütün üretiminin ayarlanması ve kalitenin ıslahı ile ilgili tedbirleri gerektirmektedir.

a) Üretimin ayarlanması. Sekizinci bölümde açıklandığı üzere, 1963-67 döneminde yıllık tütün arzı tütün talebinden takriben 40 bin ton fazladır. Milli ekonomi yönünden ilk düşünülecek tedbir, tüketimi muayyen bir seviyeden fazla artırmak imkanı olmadığından, ihraç imkânları bularak fazla tütünü ihraç etmektir. Bu mümkün olmadığına, yapılacak iş tütün üretimini talebe göre ayarlamaktır.

Yeni ihracat imkânları bulunmadığında üretimi 40 bin ton (veya 60.000 hektar) azaltmak milli ekonomimiz bakımından daha faydalı görünmektedir. Şöyleki 40 bin ton için Tekelin destekleme alımları ile (ortalama 10 liradan) ödediği para 400 milyon liradır. Buna ilâveten 60 bin hektar araziye başka bir ürün, örneğin buğday, ekildiğinde elde edilecek gayrisafi gelirden (ortalama 100 liradan 60 milyon TL.) eklenecek olursa, destekleme politikasının devlete 460 milyon liraya mal olduğu görülür. Ekici başına düşen arazi miktarı ortalama 6 dönüm olduğuna

(1) Bu araştırmanın 1. bölümü "Tütüncülüğümüzün durumu" geçen sayıda incelenmiştir.

(2) Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Ziraat Ekonomi Bölümü Başkanı.

Dergi Komisyonuna geçiş tarihi: 19.3.1973.

göre, 60 bin hektarlık bir azalış 100 bin ailenin tütün ekiminden çekilmesi demektir. Destekleme için hacanan 400 milyon lira sübvansiyon olarak bu miktar aileye verilecek olursa aile başına 4000 lira düşer, buna birde tütün yerine çiftçinin buğday üretiminden elde ettiği gelir (600 TL). İlâve edilecek olursa ekici başına düşen miktar 4600 lirayı bulur. Halbuki çiftçi tütün tarımı ile meşgul olduğunda eline geçen gayrisafi gelir 3960 liradır (dönüme ortalama 66 kg ve kilosu 10 liradan), İş sübvansiyon yönünden ele alınışında (çiftçi tütün yerine buğday ektiğinde, tütünle buğdayın gayrisafi değer farkı sübvansiyon olarak ödendiğinde) 60.000 hektar arazinin tütün tarımından çekilmesi, devlette 336 milyon liraya mal olur.

Tabii üretimin tahdidinde 2. ve 3. derecede kalite tütünlerinin yetiştirildiği arazileri ele almak gerekir. Bu nevi arazilerde Ege ve Marmara bölgelerinde olduğuna göre buralarda buğdaydan daha fazla gayrisafi gelir getiren ürünleri yetiştirmek mümkündür. Şu halde yapılacak iş tütün ekimine müsaade edilmeyecek alanların ve bu alanlarda yetiştirilecek alternatif bitkilerin tesbitidir.

1177 sayılı kanun tütün üretiminin memleket iktisadi ve ticari gereklerine göre düzenlenmesi (tesbit edilecek alanlar dışında tütün tarımına müsaade etmeme ve üretim miktarını belirli oranlarda azaltma) hususunda Hükûmete yetki vermiştir.

30 Mayıs 1969 da yürürlüğe giren bu kanun, ırmak ve çay yatakları; kışın su altında kalan veya tütün ürünü tarlada iken çoğunlukla su basan yerler, bataklıklar, karasuluklar ve nitelik

bakımından iç tüketim veya ihracata elverişli tütün yetiştirmeye müsait olmayan yerlerde tütün tarımını yasaklamakta ve halen tütün tarımı serbest olan ilçelerin, iç ve dış piyasa icapları gözönünde tutularak yeniden tesbiti ve bu tesbit işinin 3 yıl içinde bitirilmesi hükmünü getirmektedir. Bu hususlar hem üretimin ayarlanması ve hem de kalitenin muhafaza ve ıslahı bakımından önemlidir.

Kanun hükûmete lüzumlu yetkiyi verdiği göre, yapılacak iş kanunun uygulanması ile ilgili yönetmeliğin, Gümrük ve Tekel ve Tarım Bakanlıklarınca biran önce hazırlanarak uygulamaya geçmektir.

b) Kalitenin ıslahı. Diğer şark tütünü yetiştiren memleketlerle rekabet ederek ihracatımızı artırmamız yetiştirdiğimiz tütünlerin kalitesi ile yakından ilgilidir. Kalitenin ıslahı ise tohumdan, denkleme kadar geçen safhadaki amelîyelerin teknik esaslara göre yapılmasına bağlıdır. Tohumdan başlayarak, yetiştirme tekniğini ıslah etmemiz, gerekli mücadeleyi yâykiyle yapmamız ve tütünün kurutma ve muhafazasında teknik gelişmeleri takip etmemiz gerekir. Bu ise bir taraftan bu alanda yetişmiş teknik personele ve çiftçinin eğitimine ihtiyaç gösterir. Bu hususta alınacak tedbirleri şu şekilde özetlemek mümkündür.

(1) Islah edilmiş standart tohum kullanmanın yaygın hale getirilmesi. Halen memleketimizde çok çeşitli tohum kullanılmaktadır. Kaliteyi ıslah ve standardizasyona gidebilmek için, her ekim bölgesine uygun tütün çeşitlerinin tesbiti bunların çoğaltılması ve ekiciler tarafından bunların ekiminin sağlanması gerekir. Bu hususta Tekel

Enstitüleri ile Tarım Bakanlığı araştırma müesseseleri arasında işbirliğine ve her iki teşkilat elemanları tarafından çiftçinin eğitimine ihtiyaç vardır. 1177 sayılı kanuna göre çeşit tesbitinin 2 yıl içinde tamamlanması gerekmektedir.

(2) **Taban arazide tütün ekimine müsadde etmeme.** Yukarıda a fıkrasında belirtilen kanun hükümlerinin iyi bir şekilde uygulanması, tütün tarımının taban arazilere kaymasını önlemek suretiyle kalitenin muhafaza ve düzeltilmesine yardım edecektir.

(3) **Yetiştirme tekniğinin ıslahı.** Yetiştirme tekniği tütün tarımında ki bütün ameliyeleri (fideliklerin hazırlanması, dikim, bakım, gübreleme, mücadele, sulama, kurutma ve denkleme) kapsar. Bugün birçok bölgelerde, tütün tarımı teknik esaslara göre yapılmamaktadır. Çiftçinin istenilen tekniği uygulayabilmesi için; Tarım ve Tekel Bakanlıkları elemanlarının iyi bir işbirliği ile çiftçiyi eğitmesi ve kanunda belirtilen kontrolla ilgili (tütün köklerinin sökülüp yok edilmesi, fideliklerde aranan şartlar, tütünlerin arasında başka ürün yetiştirilmemesi tütünlerin kırımı ve denklenmesi gibi) hususların yerine getirilmesi gerekir.

(4) **Tarımsal kredinin yeter hale getirilmesi.** Tütünün bakımı, mücadele, toplama ve kırma fazla işçiliğe ve nakde ihtiyaç gösterir. Tütün yetiştiren ailelerin çoğunu küçük çiftçiler teşkil ettiği, bunlarında gelirleri mahdut olduğundan (lüzumlu nakdi parayı gelirlerinden tasarrufla karşılayamayacakları için) krediye ihtiyaçları vardır. Kredi üretimdeki gerekli işlerin yapılmasından başka çiftçinin üretimini kıymetlendirmesi veya çiftçinin pazarlık gücünü artırması bakımından da önemlidir. Çiftçinin gerekli işlemleri

yaparak kaliteli tütün yetiştirebilmesi ve ürünü iyi bir fiyatla değerlendirebilmesi için lüzumlu kredi ile teçhiz edilmesi gerekir. Kontrollü tarımsal kredinin tütün üreten bölgelerde uygulanması hem çiftçinin hakiki ihtiyacını karşılamaya ve hemde kredinin yerinde kullanılmasına yardım eder.

(5) **Maliyeti düşürücü tedbirler.**

Tarımsal üretimi ve çiftçinin gelirini arttırmada tarım ürünlerinde yüksek bir fiyat politikası takibi yerine çiftçiye girdilerin daha ucuz bir şekilde sağlanması daha müessir olmaktadır. Önemli girdilerin çiftçiye daha ucuz bir şekilde intikali çiftçinin eline geçecek net gelirin yükselmesine yardım edecektir. 1177 sayılı kanuna göre ekicilere tohum ve fide parasız olarak verilmektedir. Gübre ve mücadele ilaçlarının çiftçiye ucuz bir şekilde intikali tütün çiftçisinin gelirinin artmasına yardım edecektir.

2. İç Satışlarla İlgili Tedbirler

Halen tütün piyasalarındaki dahili satışlar iyi bir şekilde, üreticinin menfaatini koruyacak şekilde, organize olmamıştır.

1177 sayılı kanunda yer alan hususlardan, alım satımın sözleşme esasları dahilinde yapılması, ekicilere verilecek avanslarda uygulanacak hükümler, tütün satışlarının tütün satış merkezlerinde yapılması, tütün tüccarında bazı yeterliklerin aranması ve 6 Ocak 1970 tarihinde yürürlüğe giren 1196 sayılı kanunda yer alan tütün satışlarının satış merkezlerinde açık artırma ile yapılması ve Tütün Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin kurulması ile ilgili hükümlerin biran önce arzulanan şekilde uygulamaya konması iç satış-

lardaki aksaklıkları giderecek ve tütün ekicilerinin menfaatini koruyacaktır.

Bunlara ilaveten aşağıdaki hususların gerçekleşmesi iç satışlarda karşılaşılan problemlerin çözümüne yardım edecektir.

a) Belirli bir fiyat politikası takibi. Çiftçinin tütün üretimine bilerek karar verebilmesi için, destekleme alımlarının şekli, zamanı ve uygulaması hakkındaki prensiplerin esaslı bir şekilde tesbit edilmesi ve bunların sık sık değiştirilmemesi gerekir.

Buna ilaveten destekleme fiyatları (baş fiyat) yerine taban fiyatlarının tesbiti, bu tesbitte politik görüşlerden ziyade ekonomik görüşe yer verilmesi ve taban fiyatlarının tarımsal ekim mevsimi (Ekim ayı başlarında) başında ilanı çiftçinin çeşitli alternatif ürünler arasında daha isabetli karar vermesine yardımcıdır.

b) Piyasaların açılış kapanış tarihlerinin önceden tesbiti. Çiftiyi uzun bir süre istikrarsızlık içinde bırakmamak ve durumunu daha iyi bir şekilde ayarlayabilmesi için, piyasaların açılış ve kapanış tarihlerinin, bölgelerin iklim şartları gözönünde bulundurulurken, önceden tesbit ve ilanında büyük fayda vardır.

c) Personelin eğitimi. Tütünün yetiştirilmesinde olduğu gibi pazarlanmasında da teknik personele büyük görevler düşmektedir. Gerek çiftçinin mağdur olmaması ve gerekse tütün kalitesinin bozulmaması için kontrollerin bu alanda iyi yetişmiş teknik elemanlar tarafından yapılması gerekir. Bunun için tütünün yetiştirilmesinden pazarlanmasına ve hatta fabrikasyonuna kadar her safhasında çalışan personelin

eğitim ve öğretimi iyi bir şekilde planlanmalıdır.

3. İhracatla İlgili Tedbirler

Yedinci ve sekizinci bölümlerde üretilen tütünden dahili ihtiyaç fazlasının ihracında müşküllerle karşılaşıldığı bunlar çözümlenmediğinde tütüncülüğümüzün gelişmeyeceği belirtilmişti. Tütün ihracında karşılaşılan problemlerin halli için düşünülen tedbirleri şu şekilde sıralamak mümkündür.

a) Dünya pazarlarına uyan istikrarlı bir fiyat politikası takibi. Fiyatların tesbitinde üretici ve ithalatçı memleketlerin ve bilhassa şark tütünü yetiştiren memleketlerin durumlarını (üretim ve fiyatlarını) bir iyi şekilde incelemek ve fiyatları dünya pazarlarına uygun bir şekilde tesbit etmek gerekir. Dış pazarlarda yer alabilmemiz için fiyat seviyesinden başka fiyatlardaki istikrarda önemlidir. İhracatın artırılabilmesi için dünya pazarlarına uyan fiyat seviyesine inilmesi ve bu seviyede istikrar sağlanması gerekir.

b) Kalitenin düşürülmemesi ve islahı. Üretimde olduğu gibi ihraçlık tütünlerin depolanmasında modern tekniğe uygun bir şekilde yapılması ve kalitenin bozulmamasına çalışılmalıdır. Bu maksatla depolama yerlerinin tütünün muhafazasına uygun olması, depolanması uygun olmayan yerlerin kullanılmaması gerekir.

c) Dış pazarları ve rakip ihracatçı memleketlerdeki gelişmeleri takip. Bu hususta yapılacak devamlı fiyat ve üretim tahminleri, dahili üretimin ayarlanmasına yardım edeceği gibi fiyatlarda ki aşırı düşmeleri önler ve stok problemlerini hafifletir.

d) Maliyetine ihracın önlenmesi. Merkezi dışarıda bulunan bazı firmalar, kanunlarımızdaki muafliktan yararlanarak, maliyetine tütün ihraç edebilmektedirler. Bunlar hem vergi vermedikleri hemde fiyat kontrolüne tabi olmadıkları için, ihracat fiyatlarını düşürmekte ve yerli ihracatçıya nazaran daha müsait fiyatlarla satış yapabilmektedirler. Yerli ihracatçılara bunlarla rekabet imkânı vermek için gerekli tedbirler alınmalıdır.

e) Prefinansmanla ilgili tedbirler. Memleketimizdeki faiz hadleri yüksek olduğu için bazı firmalar dış prefinansman yolu ile kredi temin ederek ma-

liyetleri düşürebilmekte veya yerli ihracatçıya nazaran daha ucuza tütün ihraç edebilmektedir. Tütün ihracatını yabancı şirketlerin baskısından kurtaracak eşit şartların yerli firmalar içinde bulunması imkânları araştırılmalıdır.

Yukarıdaki tedbirlere ilaveten dış pazarlarda propaganda ve reklamlar yapmak suretiyle tütün ihracatını artırmak mümkün olabilir. Tütün ihracatımızı artırabilmek için bir taraftan ananevi tütün piyasalarımıza olan ihracatımızı artırma imkanlarını araştırmamız bir taraftan da yeni pazarlar aramamız gerekir.

LİTERATÜR

- 1- Aktan, Reşat., Türkiye'de Ziraat Mahsülleri Fiyatları, A. Ü. S. B. F. Yayınları No. 44-26, Ankara, 1955.
- 2- Cillov, Haluk., Türkiye Ekonomisi Bakımından Tütünün Önemi ve Gelişme İmkânları, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 1965.
- 3- DIE, İstatistik Yıllığı, Yayın No. 580 Ankara 1969.
- 4- Devlet Planlama Teşkilatı., Kalkınma Planı, Birinci Beş Yıl 1963-67, Ankara 1963.
- 5- ..... Kalkınma Planı 1963 Programı, Ankara 1963.
- 6- ..... Kalkınma Planı, İkinci Beş Yıl (1968-72) Ankara 1967.
- 7- ....., Tütün Mamulleri Sanayii-Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 1966.
- 8- ....., 1969 Yılı Programı, Ankara 1969.
- 9- Güneş, Turan., Türkiye'de Tarım Ürünlerinin Fiyat Politikası, Türkiye Ziraat Mühendisliği I. Teknik Kongresi, Ankara 1965, Kongre tebliği No. 14.
- 10- Pınar, Cengiz., Tütüne Uygulanan Destekleme Alımları ve Fiyat Politikası, İzmir Ticaret Odası 1966.
- 11- Türkbal, Aydın., Türkiye'de Muh-telif Ziraî Mahsul Fiyatlarının Analizi ve Ziraî Fiyat Politikası 1968 (Basılmamış doçentlik tezi).
- 12- T. T. O. S. O. ve Ticaret Borsaları Birliği., Ortak Pazarda Tütün ve Tütüncülüğümüz, Ankara 1968.
- 13- T. C. Ziraat Bankası., Türkiye Tarımsal Üretim Değeri, Ankara 1963-67.
- 14- Okyar, Osman., Ziraî Fiyat Politikası Türk Tecrübesi İktisadî Kalkınmanın Ziraî Cephesi, Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, İstanbul 1966, s. 291-336.